

III. OSNOVNA ŠOLA CELJE

NAVIJANJE NA ROKOMETNIH IN NOGOMETNIH TEKMAH

Avtorji:

**Luka Vinkler, 8.b
Nermin Sinanovič, 8.b
Jan Barič, 8.c**

Mentorica:

Lucija Vrhovšek, prof. šp. vzg.

Mestna občina Celje, Mladi za Celje

Celje, 2007

KAZALO VSEBINE

1 POVZETEK.....	4
2 UVOD.....	5
3 HIPOTEZE IN CILJI.....	6
4 ŠPORT.....	7
4.1 DEFINICIJA ŠPORTA.....	7
4.2 ZGODOVINA ŠPORTA.....	8
4.3 VREDNOTE V ŠPORTU.....	8
4.4 FAIR PLAY.....	9
4.4.1 FAIR PLAY IN NOGOMET.....	9
4.4.2 FAIR PLAY IN ROKOMET.....	11
5 NAVIJANJE.....	12
5.1 NAVIJANJE NEKOČ.....	12
5.2 NAVIJANJE.....	13
5.3 NAVIJAČI.....	14
5.3.1 FANI.....	14
5.3.2 ULTRASI.....	14
5.3.3 HULIGANI.....	15
6 NASILJE.....	16
6.1 UKREPI ZOPER NASILJE.....	17
6.2 IZGREDI.....	17
6.2.1 IZGREDI NAVIJAČEV V GRČIJI.....	17
6.2.2 IZGREDI V ITALIJI	18
6.3 RASIZEM, KSENOFOBIJA IN ANTISEMITIZEM.....	19
6.3.1 RASIZEM	19
6.3.2 KSENOFOBIJA	20
6.3.3 ANTISEMITIZEM	20
7 ROKOMET.....	21
7.1 ZGODOVINA ROKOMETA.....	21
7.2 FLORJANI.....	22
8 NOGOMET.....	24
8.1 VIOLE.....	24
9 GLASBA	26

9.1 NAVIJAŠKE PESMI.....	26
10 ANALIZA HIPOTEZ.....	28
11 ZAKLJUČEK.....	30
12 LITERATURA.....	31

KAZALO SLIKOVNEGA GRADIVA

Slika št. 1: Fair play zastava.....	10
Slika št. 2: Moore in Pele.....	11
Slika št. 3: Navijaška skupina Green dragonsi.....	13
Slika št. 4: Huligani v akciji.....	15
Slika št. 5: Nasilje med huligani.....	16
Slika št. 6: Pretep med huligani in policisti.....	17
Slika št. 7: Grški navijači.....	18
Slika št. 8: Rokometna reprezentanca Slovenije.....	21
Slika št. 9: Navijaška skupina Florijani.....	22
Slika št. 10: Zaščitni znak navijaške skupine Florjani.....	23
Slika št. 11: Slovenska nogometna reprezentanca.....	24
Slika št. 12: Navijaška skupina Viole.....	24

1 POVZETEK

Namen raziskovalne naloge je predstaviti navijanje na tekmah. Osredotočili smo se na kulturo rokometnih in nogometnih navijačev. Raziskali in predstavili smo njihovo obnašanje, način oblačenja, njihov način navijanja in besedila nekaterih pesmi. Ker navijači povzročajo tudi izgrede, smo poudarili izgrede v Italiji in Grčiji. V raziskovalni nalogi so opisani navijači, ki se udeležujejo nogometnih in rokometnih tekem, saj smo se omejili le na njih. Pri tem pa smo upoštevali, da imamo v Celju zelo dobro rokometno ekipo in da je rokomet zelo priljubljen. Odločili smo se tudi za nogomet, ki ima prav tako tradicijo v Celju in spada med najbolj priljubljene športe na svetu.

Odločili smo se za raziskovanje navijanja in navijačev brez ankete, ampak temelji raziskava na zbranem gradivu, člankih in spletnem gradivu. Metoda dela je opisna. Pri analizi hipotez, ki smo si jih zastavili, smo ugotovili, da se niso vse potrdile in tudi ne ovrgle. Nekatere smo pravilno postavili, spet druge pa ne. Glavni cilj raziskovalne naloge, ki je bil tudi glavni razlog zanjo, je bil dosežen. To je, da smo raziskali navijanje in spoznali načine navijanja ter obnašanja na tekmah.

2 UVOD

Šport sam po sebi ni ne dober in ne slab, je takšen, kakršni smo ljudje, ki se z njim ukvarjamo. V njem lahko delujemo kot športniki, trenerji, sodniki, organizatorji in tudi kot gledalci. Ne glede na našo vlogo pa ta vpliva na nas in nas spremeni. Oblikuje našo osebnost in bogati čustveno življenje. Njegov učinek na nas ni nikoli nevtralen, saj se preko njega učimo spoštovanja, poštenosti, trdega dela, discipline in truda. Na tak način oblikujemo telo, se veselimo ob zmagah in smo žalostni ob porazih, se družimo s prijatelji.

V raziskovalni nalogi bodo v ospredju udeleženci v športu, ki so v vlogi gledalcev – NAVIJAČI. Pri navijačih je ravno druženje tisto, kar je v ospredju, poleg veselja do športa. Z druženjem se navijač čuti kot del družine in čuti nekakšno pripadnost. Tekme, ali so to rokometne ali nogometne, so zanj sredstvo, ob katerem se lahko sprošča, izraža svoja mnenja in kaže svojo agresivnost. Ravno nasilje je negativen pokazatelj naše osebnosti in je hkrati največja negativnost navijanja.

V raziskovalni nalogi smo opredelili pojem športa, navijanja in predstavili problematiko obnašanja navijačev ter jo tudi slikovno podprli. Na naše presenečenje je bilo zelo malo knjig oz. poglavij namenjenih navijaštvu, tako da smo morali raziskovati na osnovi člankov in internetnih prispevkov.

3 HIPOTEZE IN CILJI

Hipoteze

1. Navijači so pretepači, ki hodijo na tekme, da se sproščajo.
2. Navijači so mladi ljudje, ki so brez dela.
3. Navijači so športniki, saj se vsi ukvarjajo s športom.
4. Mediji poročajo o navijaških izgrelih zaradi gledanosti ali branosti.
5. Organizatorji tekem skušajo nadzorovati navijače.
6. Navijaške pesmi imajo neprimerno besedilo.

Cilji

- Želimo podrobneje raziskati navijanje.
- Želimo raziskati, zakaj se družijo navijači.
- Želimo spoznati način njihovega obnašanja.
- Želimo ugotoviti, ali je res šport glavni namen druženja navijačev.
- Želimo spoznati nekaj navijaških pesmi.

4 ŠPORT

4.1 DEFINICIJA ŠPORTA

Šport je po ustaljenih pravilih izvajana telesna dejavnost za krepitev telesne zmogljivosti, tekmovanje, razvedrilo. (SSKJ, 1996)

Šport predstavlja velik del človeških interesov in aktivnosti. Zanj se odrekamo času, namenjenemu za počitek, kot je npr. branje časopisa ali gledanje televizije. Praktično gledano ga lahko definiramo skozi vsakodnevno uporabo tega izraza. Funkcionalno bi lahko rekli, da njegova vadba ni potrebna vsak dan. V športu se moramo podrežati pravilom, določenim za neko aktivnost, z željo po dosežkih na tem področju. Ti dosežki so npr. izboljšati predhodno dosežen rezultat, svetovni rekord ipd. V šport so se prenesle nekatere spretnosti. Gladiatorji v Rimu so ubijali za zabavo množic, ne njih samih, medtem ko naj bi s temi spretnostmi branili državo v vojnah. Iz preprostega in praktičnega transporta preko vode se je razvilo jadranje.

V fizičnih športnih panogah so pomembne sposobnosti: moč, koordinacija, hitrost in druge. Za nekatere športe je potrebna miselna moč, dober primer je šah. Meja med športnimi panogami, igrami, razgibavanjem in igranjem ni trdno začrtana; igre opredelimo kot šport, ko v njih nastopajo še posebej izurjeni igralci, kar igro približa gledalcem. Še posebej je to vidno v modernih časih, ko je zelo pomemben vidik gledalcev (navijači in navijaške skupine). Namen rekreacije je izboljšanje naših spretnosti ali sposobnosti in ima pri nekaterih položaj pred ukvarjanjem s športom.

Šport je kot dejavnost postala institucionalna, kar pomeni, da ima veliko ljudi, ki so zaposleni v birokraciji, ima organizacije, potrebni so sponzorji in rituali. Ker zajema poleg pravil in tradicije tudi moralo, je šport pomemben za družbo, saj je vse odvisno od razmer v družbi, njenih posameznikov, delovanja in miselnosti.

4.2 ZGODOVINA ŠPORTA

Razvoj športa skozi zgodovino nam lahko pove veliko o socialnih spremembah in o naravi športa samega. V Franciji, Afriki in Avstraliji so odkrili veliko primerov poslikave jam, ki izvirajo iz predzgodovinskih obdobij in prikazujejo razne rituale. Nekatere poslikave so stare tudi do 30 000 let. Iz njih lahko sklepamo, da so že takrat obstajale športu sorodne aktivnosti.

Na Kitajskem obstajajo predmeti, ki nakazujejo, da bi se z aktivnostmi, podobnimi športu, lahko ukvarjali že 4000 let pred našim štetjem. V kitajski zgodovini naj bi bila še posebej popularna gimnastika. V svetiščih se nahajajo dokazi, da so bili že pred nekaj tisoč leti razviti športi, kot so plavanje, ribarjenje, metanje kopja, skok v višino in rokoborba.

Športi razviti v starodavni Perziji so bili tradicionalna iračanska borbena veščina zurkhaneh, kar se je izkazalo za pomembno vojno prednost. Iz Perzije izvirajo tudi polo in starodavni turnirji.

V času antične Grčije je bilo razvitih že zelo veliko športov. Najpogostejši so bili rokoborba, boks, met kopja, met diska in kočijaške dirke. Iz tega izhaja, da je grška vojna kultura zelo vplivala na razvoj športa v državi in obratno. Vsako leto so imeli olimpijske igre v majhni vasici, imenovani Olimpija.

Od antike dalje so šport vedno bolj nadzorovali s pravili in organizirali. Aktivnosti, ki so bile primerne za prehranjevanje in preživetje, so s pravili vedno bolj spreminjali v užitek in tekmovalnost (lov, ribolov ...). Industrijska revolucija in množična produkcija dobrin sta v življenje množic prinesla prosti čas, posledica tega je bila več gledalcev in manj elitizma v športu, kar je omogočilo njihovo večjo dostopnost. Ta trend se nadaljuje z izumom množičnih medijev tudi v sodobnih časih. Prevladal je profesionalizem, ki je še povečal popularnost športa.

4.3 VREDNOTE V ŠPORTU

Vrednote so tisto, čemur pripisujemo veliko vrednost in jim dajemo prednost. Ravno to je v največji meri odvisno od posameznika, zato vpliva na njegovo obnašanje.

Pri športnem udejstvovanju postane športnik ali navijač član skupnosti, ki ima ne le pravice, ampak tudi dolžnosti. Od njega se pričakuje, da se drži vrednot (tudi nemoralnih), ki so pomembne za udejstvovanje. Določene vrednote niso zahtevane s pravili, so pa zaželjene, kot je npr. tovarištvo. Ta je posledica tradicije, prav tako pa so zaželjeni pravičnost, odkritost, odgovornost, pogum in radodarnost.

Skupne vrednote športa so (Soerensen, 2002):

1. **poštenje** – do sodnikov in tekmecev,
2. **lojalnost** – do moštva in prijateljev,
3. **fair play** – prevlada pravičnosti in enakosti ter dati vsakemu enake možnosti, da pokaže najboljše,
4. **vztrajnost** – sposobnost in volja, da vztrajamo še naprej,
5. **premagovanje bolečine** – premagati bolečino, ne zaigrati scene,
6. **radodarnost** – biti dobrodušen in pomagati drugim, da se potrudijo.

4.4 FAIR PLAY

Fair play temelji na etičnih načelih in izvira iz splošnih etičnih načel. Tako kot povsod v življenju, naj bi ga upoštevali tudi v športu. Fair play ne pomeni samo strogo se držati pravil, ampak je tudi način, kako kot športnik igraš in kot navijač navijaš.

Fair play, ki ga poznamo, izvira iz Anglije, ki je gledala na tekmovanje v smislu »Gentleman of Leisure« in »Honour of the Gentleman«. Glavna načela angleške družbe so: enake možnosti, prostovoljno sprejemanje pravil igre »Cambridge Rules«, predhodnice današnjih pravil, spoštovanje nasprotnikov. Pri fair playu je logično vprašanje sebičnosti: »Do kakšne mere lahko sebi pustim igrati pošteno?«. Vprašanje pa je smiselno zato, ker je šport sprejel norme in vrednote moderne družbe, kjer uspeh pomeni vse.

4.4.1 FAIR PLAY IN NOGOMET

Na svetovni dan fair playa je FIFA postavila deset pravil fair playa:

1. Igraj na zmago.
2. Igraj pošteno.
3. Spoštuj pravila igre.
4. Spoštuj tekmece, soigralce, sodnike, uradne osebe in gledalce.
5. Sprejmi poraz z dostojanstvom.
6. Promoviraj interese nogometa.
7. Zavračaj podkupovanje, droge, rasizem, nasilje in druge nevarnosti, ki pretijo našemu športu.
8. Pomagaj drugim zavračati pritiske podkupovanja.
9. Razkrij ljudi, ki poskušajo osramotiti naš šport.
10. Spoštuj ljudi, ki branijo sloves nogometa.

Ob predstavitvi novega posterja je FIFA zapisala, da se jim je motiv zanje ponudil kar sam od sebe, saj gre za prizor, ko sta si na svetovnem prvenstvu leta 1970 v Mehiki največja igralca v zgodovini nogometa, Brazilcev Pele in Anglež Bobby Moore izmenjala majici. Brazilija je tedaj premagala Anglijo, ki je branila naslov iz leta 1966. Poster deluje magično, saj je en igralec temnopolt, drugi pa belopolt, oba sta kot izklesana, ne sporazumevata se z besedami, ampak z nasmehom, ki izraža spoštovanje med ljudmi in športniki.

Slika št. 1: Fair play zastava

Slika št. 2: Moore in Pele

4.4.2 FAIR PLAY IN ROKOMET

Na prvenstvih uporabljajo za promocijo fair playa zastavo Evropskega združenja za fair play (EFPM), ki je obešena ob zastavi EHF in je tako del protokola pred začetkom vsake tekme. V glasbenem izboru pred tekmami (na ogrevanju rokometošev) organizatorji predvajajo dve skladbi - fair play himni; na tekmah slovenske reprezentance pesem »Ne pozabi na fair play«, avtorja Adija Smolarja (v slovenščini), na tekmah drugih udeleženk pa skladbo »Fair play«, avtorja Aleksandra Mežka (v angleščini), ki je tudi evropska himna za fair play.

5 NAVIJANJE

5.1 NAVIJANJE NEKOČ

Navijanje je staro, kolikor je star človek. Že v prazgodovini so mnoga še na pol divja ljudstva ob raznih bitkah za življenjski prostor, hrano ali kaj drugega, navijala za najhrabrejše, jih spodbujala. Iz pračloveka se je razvil misleči človek, ki se je po inteligenci bistveno razlikoval od prednika, vendar pa mu je ostala potreba po izrekanju priznanj, po navijanju.

Prve zametke zasledimo že v Braziliji pred 2. svetovno vojno, glavni del pa se je organiziral v Evropi po 2. svetovni vojni. Evropejci so poleg papirnatih trakov in konfetov, katere so uporabljali Brazilci, začeli izdelovati velike zastave, transparente in druge stvari, s katerimi so pomagali svojim ljubljencem. Najbolj so se izkazali Angleži in Italijani.

V 70-tih letih pa je sledil pravi navijaški »boom«. Število navijačev po Evropi se je večalo (to ne velja za vzhodno Evropo, kjer so komunistične oblasti s pomočjo policije dušile razvoj navijaštva; posledice se poznajo še danes). Tudi organiziranost je bila vse boljša. Začeli so spremljati svoje klube na gostovanjih, pojavi se pirotehnika (prvič v Italiji) in mnogi so hoteli sodelovati pri lepih koreografijah.

V Evropi se uveljavita dva stila navijanja:

- **italijanski** (Italijani, Španci, Portugalci, Francozi, Jugoslovani): temelji predvsem na lepih koreografijah, pesmih in občasnih neredih.
- **angleški** (Angleži, Irci, Nemci, Nizozemci, Grki): temelji predvsem na glasnosti navijanja, na številnih masovnih gostovanjih, številnih, včasih zelo velikih neredih ter fascinantnih pesmih.

Prve navijaške skupine v bivši Jugoslaviji so bili: Delije (Crvena Zvezda), Grobari (Partizan), Bad Blue Boysi (Dinamo) in Torcida (Hajduk). Nastale so v začetku 80-tih let. Prve navijaške skupine so nastale konec 80-tih, in sicer: Green Dragons (Olimpija, Ljubljana), Viole (prvotno ime Marinci, Maribor) in Tifozi (Koper). Po osamosvojitvi Slovenije so leta 1991 ali kasneje nastale navijaške skupine: Black Gringos (Mura, M. Sobota), Celjski grofje (Publikum, Celje), Trotters (Novo mesto), Marki (Beltinci), Goriške Vrtnice (Nova Gorica), Red Devils (Primorje, Ajdovščina), Florjani (Publikum, Celje), Red Tigers (Slovan, Ljubljana), Red Steelers (Jesenice). Skupin je sicer še več oz. preveč, da bi jih vse našteali.

5.2 NAVIJANJE

Navijanje je svetovni pojav, prisoten v kateremkoli športu. Privrženci raznih klubov so se začeli že z ustanovitvijo le-teh združevati v lastne skupine, ki pod skupnim imenom navijajo za svoje igralce in jim nudijo podporo na igrišču. Pripadnik navijaške skupine športne ekipe se imenuje navijač. Žal je navijanje že od samih začetkov povezano z nasiljem, ki je neizogiben del človeške kulture. Včasih gre pri tem le za prehod od verbalnih spopadov k fizičnim, pogosto, še posebej v zadnjem času, pa gre za načrtno uničevanje in ustrahovanje nasprotnikovih navijačev in lastnine drugih klubov.

Vsaka navijaška skupina je sestavljena iz podskupin, ki imajo svoje člane. Ponavadi so v tako imenovanih »prvih ekipah« navijaških skupin pripadniki delavskega razreda s pomanjkljivo izobrazbo. Ta skupina je ponavadi bolj nagnjena k nasilju. V drugi in tretji (ali celo četrti) »ekipi« pa so pripadniki višjih slojev z višjo izobrazbo, ki niso tako agresivni. Ponavadi si »prve ekipe« navijačev dodajo k imenu navijaške skupine še naziv »ultras«, kar pomeni, da so to »bojne enote« te navijaške skupine in to ponosno izražajo s simboli, ki jih nosijo na jaknah, kapah, šalih, zastavah in ostalih navijaških rekvizitih.

Slika št. 3: Navijaška skupina Green dragonsi

5.3 NAVIJAČI

Navijači, tisti pravi navijači, so ljudje, ki so veliki nacionalni in lokalni patrioti. Ljudje, ki so pripravljeni dati vse za barve svojega kluba, mesta, v katerem živijo, ali pa za svoj narod. Na zahodu je odnos do navijačev popolnoma drugačen kot v Sloveniji. Tam mediji poročajo o njih ne le ob pretepu, ampak tudi ob lepih koreografijah, a tega pri nas verjetno še nekaj časa ne bo.

Ločimo tri vrste navijačev:

- fani - oboževalci (SSKJ, 1996),
- ultrasi – skrajneži (SSKJ, 1996),
- huligani – prestopniki; z neprimernim vedenjem (SSKJ, 1996).

5.3.1 FANI

Beseda fan izhaja iz angleškega jezika, kar po naše pomeni navijač. To pa seveda ne pomeni, da so podobni angleškemu navijačem, ravno nasprotno. Fani so miroljubni, ne delajo neredov, na provokacije ne odgovarjajo, povprečna starost je 30 in več let, pri navijanju velikokrat pokličejo na pomoč razne godbe. Te lastnosti so sicer dobre, a v navijaškem smislu ne pomenijo nič takega, kar bi povečalo kvaliteto navijanja, kajti navija se zelo enolično. V Sloveniji so take skupine: Karantanski knezi, Velenjski knapi, Florjani, Ravbarji.

5.3.2 ULTRASI

Ultrasi se zelo razlikujejo od fanov, tudi po načinu mišljenja. Navijajo za svoj klub, a obenem hočejo čim bolj predstaviti svojo skupino. Pesmi so raznolike, besedila so vezana na klub, navijače ter provokacije. Navijanje je pestro, saj izvajajo razne koreografije (s pomočjo papirja, kartona, balonov, zastav ...). Uporablja se tudi pirotehnika. Preteпов ne zagovarjajo, a na izzivanje odgovarjajo. Večina teh skupin se drži načela, da naj se preteпов ne bi izzivalo, če so pa napadeni, se seveda morajo braniti oz. takrat so za pretep. Ultrasi so tista prava vrsta

navijačev. V Sloveniji so take skupine: Green Dragons, Viole, Black Gringos, goriške Vrtnice, Red Devils, Red Tigers, Tifozi, Marki, Gorgone, navijači Živil – Triglava.

5.3.3 HULIGANI

Huliganstvo je ena izmed oblik nasilja, ki je odklon nekega načina obnašanja in se kaže kot provociranje, žaljenje in pretepanje. Huligan je izgubljenec, pretepač in ima negativen prizvok. Beseda izvira iz družine Hooligan, ki je slovela po tem, da se je rada pretepala in vse spore reševala z nasiljem. Huliganstvo se je prvič pojavilo v velikem obsegu leta 1898, ko je prišlo do vsesplošnega nasilja in pretepanja med policisti in gledalci.

Huligani so najmanj priljubljeni in tudi najnevarnejši. V Sloveniji pravih navijačev huliganov ni.

Ločimo dve podvrsti teh navijačev:

- eni hodijo na tekme zaradi kluba in športa, a obenem povzročajo veliko neredov,
- eni pa hodijo na tekme le zato, da bi povzročali nered in jih sama tekma sploh ne zanima. Dosti takih navijačev konča v zaporu že pred tekmo.

Glavni centri navijačev huliganov po Evropi so: v Angliji (London, Liverpool, Manchester; angleški navijači veljajo za največje huligane), v Nemčiji (Gelsenkirchen, Hamburg), v Italiji (Milan, Firenze, Rim, Torino), v Grčiji (Atene), v Srbiji (Beograd), na Hrvaškem (Zagreb).

Slika št. 4: Huligani v akciji

6 NASILJE

V športu se srečujemo z različnimi oblikami nasilja, prav tako ga v veliki meri in vedno bolj izvajajo tudi navijači.

Nasilje je fizično poškodovanje druge osebe, zastraševanje in prisila nekoga, da spremeni svoje obnašanje ter testiranje pravil tako, da se uporabijo vse možne metode, ne da bi bil povzročitelj ujet.

Nasilje v športu narašča, ker navijači uživajo v njem, mediji pa potem na veliko pišejo o takšnih dogodkih in jih s tem povzdigujejo. S tem jim dajejo medijsko popularnost in prepoznavnost. Navijači na tekmah izvajajo različne vrste nasilja, saj uporabljajo razna pirotehnična sredstva, katerih uporaba v te namene je prepovedana., se pretepajo z navijači nasprotne ekipe, s policisti, ob prihodu in odhodu razbijajo in uničujejo tuje stvari, npr. izložbe, avtobusna postajališča, avtomobile, razbijajo po lokalih in podobno.

Človek je nagnjen k nasilnim dejanjem. Agresivnost pri posamezniku povzroča izločanje hormona testosterona, ki je tudi pomemben v športu. Nasilje je torej genetsko pogojeno in je od vsakega posameznika odvisno, kako ga izražamo. Če pomislimo nas že od rane mladosti spremlja, saj vsaka risanka vsebuje od 20 do 30 nasilnih prizorov, prodaja igrač je povezana z risankami, vračajo se vojne igrače in v filmski industriji prinesejo največ zaslužka filmi z nasilno vsebino.

Slika št. 5: Nasilje med huligani

6.1 UKREPI ZOPER NASILJE

Zaradi ogromnega pojavljanja nasilja morajo potekati ukrepi zoper nasilje povsod. Gledalci, pa naj so to starši, športni navdušenci ali samo opazovalci, se morajo zavedati, da je njihova odgovorna naloga na tribunah tvoriti dodatnega igralca, ki na moralen način pomaga svoji ekipi. Vsako nasilno dejanje se mora dosledno in strogo kaznovati zato, da je iz tega jasno vidno, da to ni dovoljeno. Navijači so lahko nadzorovani s policijo in z opozorilom, da bodo ob nemirih odstranjeni s tribun. Organizatorji morajo poskrbeti, da preprečijo izgrede z ustrezno varnostno službo. Navijaškim skupinam pa se izdajo kazni za neprimerno vedenje.

Slika št. 6: Pretep med huligani in policisti

6.2 IZGREDI

6.2.1 IZGREDI NAVIJAČEV V GRČIJI

V spopadih med grškimi in albanskimi nogometnimi navijači v Grčiji je ena oseba izgubila življenje, sedem ljudi pa je bilo ranjenih.

Slika št. 7: Grški navijači

Veselje ob osvojitvi naslova evropskih prvakov je bilo veliko. Po tekmi z Albanijo pa očitno manjše. Spopadi med pristaši obeh izbranih vrst so izbruhnili kmalu po koncu sobotne kvalifikacijske tekme za svetovno prvenstvo med aktualnimi evropskimi prvaki Grki in Albanci, ki so jo v Tirani z 2:1 presenetljivo dobili slednji.

Smrtno žrtev so terjali neredi na otoku Zakintos, kjer je neki Grk z nožem napadel tri Albance, pri čemer je en Albanec umrl, dva pa so ranjena prepeljali v bolnišnico. V Atenah so bili zaradi napada z nožem ranjeni trije ljudje – dva Albanca in en Grk.

6.2.2 IZGREDI V ITALIJI

Strahovi, da bodo prvoligaški derbi sicilskih moštev Catanie in Palermo spremljali izgredi, so se uresničili na najbolj tragičen način. V obračunavanju navijaških skupin v Catanii je življenje izgubil 38-letni policist. Italijanska nogometna zveza je zaradi tragičnih dogodkov odpovedala vse tekme tisti konec tedna, tako prvo- kot drugoligaške in tiste v mlajših konkurencah.

Zaradi obračunavanj navijačev je policija že med tekmo uporabila solzivec, kar je povzročilo prekinitev tekme v 58. minuti, ko je gostujoči Palermo vodil z 1: 0. Tekma se je po več kot polurni prekinitvi nadaljevala in končala z 2:1 za goste, nasilje navijačev pa se je razbesnelo po njej v okolici stadiona Angelo Massimino.

Na stotine gledalcev je ostalo na stadionu, kjer so jih policisti zadržali zaradi strahu, da se bodo neredi še razširili. Nesrečni policist je umrl potem, ko je v njegovo vozilo priletelo eksplozivno telo. Po podatkih italijanskih medijev so aretirali devet navijačev domačega moštva, med njimi štiri mladoletnike, vendar za zdaj ni znano, ali je med njimi tudi osumljenec za umor policista. Še en policist naj bi bil v kritičnem stanju, v bolnišnice pa so zaradi poškodb prepeljali še več deset ljudi; skupno naj bi bilo poškodovanih sto navijačev. Vodstvo italijanske nogometne zveze (FIGC) je takoj po izgredih sklicalo krizni sestanek v Rimu, na katerem so sprejeli sklep o odpovedi vseh nogometnih tekem tisti konec tedna. "Odločitev je bila hitra. Na tak način ne moremo nadaljevati. To nima več nobene zveze z italijanskim nogometom. Če je to nogomet, je bolje, da z vsem skupaj nehamo," je sporočil komisar FIGC **Luca Pancalli**. Odločitev so podprli tudi v političnem vrhu, italijanski premier **Romano Prodi** pa je menil, da je to jasen signal o propadu športnih vrednot v nogometu. Za ponedeljek je FIGC napovedal nov sestanek, na katerem bodo razpravljali o možnih ukrepih in o tem, kako in kdaj bodo nadaljevali prvenstvo. Poleg klubskih tekem je FIGC odpovedal tudi reprezentančni dvoboj med Italijo in Romunijo ter tekmo mladih reprezentanc Italije in Belgije.

6.3 RASIZEM, KSENOFOBIJA IN ANTISEMITIZEM

6.3.1 RASIZEM

Šport naj bi združeval in povezoval ne glede na narodnost, versko pripadnost, barvo kože ali spola. V današnjem času velja športni talent več kot rase, nacionalnosti ali karkoli drugega. Težiti moramo k sprejemanju kulturne različnosti, spoštovati sebe in druge (Tokarski, 2002). V zgodovini so bili črnci in druge rase prikrajšani za tekmovanje zaradi nepisanih pravil in ker so belci mislili, da so edino oni dovolj čisti za tekmovanja.

6.3.2 KSENOFOBIIJA

K zatiranju sodi tudi ksenofobija, to je sovraštvo do tujcev, kar je vidno na tekmah, kjer igrajo ekipe različnih držav; npr. liga prvakov v nogometu. Ksenofobija se je razvila zaradi ogrožanja domačinov in ne toliko zaradi rasne pripadnosti. Danes se je poslužujejo predvsem pripadniki družbenih slojev, ki so revni, brez zaposlitve ali pa brez perspektive. Tujci so postali zanje moteč faktor in primerne žrtve za izživljaje.

6.3.3 ANTISEMITIZEM

Antisemitizem je gibanje proti Židom. Navijači ne oprostijo tekmovalcem prestopov v druge klube iste lige in tako vsak igralčev sprejem žoge izžvižgajo, kot v primeru Steva McMannamana, ki je sprva igral za Liverpool, nato pa je prestopil k Real Madridu in se v četrtfinalni tekmi lige prvakov srečal z Manchester Unitedom in igral pred angleško publiko. Navijači in mediji so tisti, ki dajejo »piko na i« in poskrbijo, da je vse tako izpostavljeno. Žaljivke, kletvice, pretepi in nadlegovanja so postali sestavni del tekem, mediji pa takšno obnašanje še spodbujajo, saj se nad temi slikami pojavljajo odmevni naslovi na naslovnicaх časopisov, katere spremljajo komentarji.

Toda nasilje, rasizem in etično sovraštvo ne izvirajo samo iz nogometa, najdemo jih v vseh športnih panogah, čeprav se zdi, da je nogomet najpopularnejši šport. Nasilje in rasizem sta se začela 30 dni pred uradnim začetkom Evropskega nogometnega prvenstva v Nemčiji 13. 5. 2000. Vloga medijev v teh primerih ni bila vedno častna. Z agresivnim novinarstvom in nasilnimi prizori na TV in časopisih so mediji pogosto še dvignili nivo nacionalizma, rasizma in nasilja. Primer rasistične žalitve:

»Zgini z igrišča, umazani črni pra*ec«, so slišali britanski novinarji kričati množice, ko sta igrali moštvi Queen's Park Rangersov in Chelsea leta 1994. Nekaj let pred tem med tekmo prve divizije so nemški obritoglavci sodnika klicali »židovska svi*ja« in temnopolte igralce »bimbo«. Kot center rasističnih izgrediv slovi Italija, huligani nosijo transparente, na katerih piše »Auschwitz vaš domači kraj – peči vaši domovi«.

7 ROKOMET

Slika št. 8: Rokometna reprezentanca Slovenije

Rokomet je moštveni šport z žogo. Na igrišču sta dve moštvi s po sedmimi igralci. Cilj igre je spraviti žogo v nasprotnikov gol oz. vrata.

Slovenija je v rokometu dosegla že mnoge mednarodne uspehe. Najbolj znan slovenski rokometni klub je Celje Pivovarna Laško, ki je bil že evropski prvak. Na evropskem prvenstvu leta 2004 v Sloveniji je Slovenija dosegla 2. mesto.

7.1 ZGODOVINA ROKOMETA

Igra ima korenine že v antični Grčiji, kasneje pa so jo igrali tudi v antičnem Rimu in kasneje v srednjem veku. Sodobni rokomet se je začel oblikovati konec 19. stoletja v skandinavskih deželah. Prva tekma z mednarodnimi pravili je bila odigrana med Nemčijo in Belgijo leta

1925. Leta 1928 je bila ustanovljena Mednarodna amaterska rokometna zveza, leta 1946 pa današnja Mednarodna rokometna zveza.

7.2 FLORIJANI

Začetki Florijanov segajo v leto 1993, ko je nekaj rokometnih navdušencev zbralo okoli sebe enako misleče in začelo organizirano navijati na tekmah. Nato so si sami izdelali transparent, ročne sirene ... Isto leto so sklicali občni zbor in hkrati tudi ustanovili društvo, ki pa je štelo 80 Florijanov. Od RK Celje Pivovarne Laško so dobili majice, kape ... Ker niso povzročali težav, so si pridobili njihovo zaupanje in od takrat naprej navijajo zanje. Tako so počasi začeli hoditi na gostovanja po Evropi; kot so npr. Nemčija, Francija, Španija, Švedska, Poljska, Slovaška... in tako se je tudi večalo število navijačev, ki je že doseglo število 200. Z izvirnostjo so ustvarili svoj znak, nove transparente in zastave, ki pa so znane že prav vsakomur. V preteklih sezonah so organizirali: zabavo za 10-obljetnico obstoja društva, zabavo pred občino (za naše zlate fante), srečanje navijačev Slovenije, prav tako pa se udeležujejo že dve leti zapored srečanj navijačev na Madžarskem. Lansko leto so si organizirali izlet v neznano, ki pa bo sedaj postal tradicija za prihodnja leta. Društvo si prizadeva imeti čim boljše ime v Sloveniji in daleč po svetu, kar jim zaenkrat uspeva (www.florjani.com).

Slika št. 9: Navijaška skupina Florijani

So vzoren primer prave navijaške skupine, saj se držijo pravega športnega navijanja brez nepotrebnih izgredov in incidentov. Povsod, kjer spremljajo svoje varovance, so lepo in toplo sprejeti.

Slika št. 10: Zaščitni znak navijaške skupine Florijani

8 NOGOMET

Nogomet je moštvena igra z žogo in eden najbolj priljubljenih športov na svetu z izjemo Severne Amerike. Zato mu pravijo tudi »najbolj priljubljena postranska stvar na svetu«.

Znanih je več zvrsti nogometa. V angleško govorečih deželah z izjemo Britanskega otočja mu pravijo soccer. V Severni Ameriki je priljubljen ameriški nogomet, v Avstraliji pa avstralski nogomet, nobeden izmed njiju ni posebno podoben našemu.

Je moštvena igra, ki poteka na nogometnem igrišču oz. stadionu. Na igrišču sta dve moštvi desetimi igralci in vratarjem. Cilj igre je spraviti žogo v nasprotnikov gol. Zmaga ekipa, ki da največ golov.

Slika št. 11: Slovenska nogometna reprezentanca

8.1 VIOLE

Slika št. 12: Navijaška skupina Viole

Zametki Viol segajo v leto 1989. Takrat se je skupina razgretih fantov, v glavnem osnovnošolcev, začela zbirati na jugu stadiona Ljudski vrt. Prva tekma, na kateri so navijali, je bila 2. avgusta 1989 v pokalu Maršala Tita proti Spartaku iz Subotice, ki je takrat igral v 1. jugoslovanski ligi. Takrat je bilo okrog petnajst do dvajset navijačev, starih med trinajst in štirinajst let. Skupina se je imenovala Marinci in je bila hit med takratnimi mariborskimi osnovnošolci. Fantje so navijali za NK Maribor (www.violemaribor.com).

Z osamosvojitvijo Slovenije je NK Maribor pritegnil precejšnje število teh navijačev in tako postal po obiskanosti tekem in interesu za nogomet prvi klub v Sloveniji, precej je prehitel tudi Olimpijo. Na zadnji tekmi NK Maribora v medrepubliški ligi se je ime Marinci spremenilo v Viole Maribor. Ime Viole je namreč precej bolj povezano s klubskimi barvami in mestom samim (www.violemaribor.com).

V prvem letu 1. slovenske lige je bilo v Sloveniji več navijaških skupin. Violam je postala stalen rival Olimpija oz. njeni navijači Green Dragonsi, ki pa se v prvem letu niso pojavljali na stadionih v večjem številu. Kljub temu so v drugem, spomladanskem delu prvenstva tako Viole kot Dragonsi dokazali, da sta edini pravi navijaški skupini v Sloveniji.

Viole pa so se vedno bolj in bolj razvijale in postajale vedno večje ter boljše organizirane.

Jedro Viol sestavlja trenutno okoli 250 navijačev, ki večinoma odhajajo tudi na gostovanja. V glavnem pa lahko govorimo o približno petsto aktivnih Violah. Med večje tekme v slovenskem prostoru v prvih letih slovenske lige sodijo Maribor : Izola 3. maja 1992, kjer so Viole pripravile prvo večjo organizirano baklado. Čez tri dni, 6. 5.1992, je bila prva večja invazija na Ljubljano, ko je Maribor igral z Olimpijo. Takrat je bilo v Ljubljani čez 300 Viol. Na tekmi Maribor : Novo mesto je prišlo do največjega incidenta do takrat na tekmah slovenske nogometne lige. Prišlo je do prave vojne med Violami in novomeškimi Trottersi. Boji so divjali na ulicah in okrog stadiona ter med samo tekmo in po njej. Največja tekma NK Maribora v slovenski ligi nasploh je bila leta 1997, ko je Maribor prvič po osamosvojitvi postal državni prvak. Na tekmi z Beltinci se je zbralo okrog 14.000 navijačev, od tega okoli 1.500 VIOL. Na tej tekmi je bilo prižganih okrog 300 bakel okoli celega stadiona (www.violemaribor.com).

9 GLASBA

Glasba ima močan vpliv na naša čustva in razpoloženje. Dejansko je glavna funkcija glasbe prav vplivanje na čustveni svet poslušalca. V športu – pri nogometaših, ki so med treningi poslušali sambo, so južnoameriške melodije pripomogle, da so dosegali boljše rezultate.

Glasba se na široko uporablja zaradi svojih učinkov na svet naših čustev in razpoloženj. Vzrok gre iskati v zvočnih vzorcih, iz katerih je glasba sestavljena, to je v melodiji, ritmu, glasnosti in barvi zvoka. Visoki toni vzbujajo živčnost, nizki toni pa pomirjajo in sproščajo.

V splošnem velja, da večje intervale doživljamo kot bolj vesele. Naraščajoča melodija v poslušalcu ustvarja napetost. Dalj časa ko melodija raste, bolj pričakujemo spremembo in večja je napetost. Ko se naraščanje melodije ustavi, so naša pričakovanja izpolnjena in občutimo sprostitev, veselje in srečo. Učinki ritma se gibljejo v širokem razponu, od tega, da lahko izzovejo histerično vedenje, do tega, da lahko poslušalca pripravijo do spanja.

9.1 NAVIJAŠKE PESMI

Navijaške skupine pri navijanju uporabljajo tudi pesmi, katerim so priredili besedilo ali pa so si izmislili novo besedilo in melodijo. Nekatere pesmi so sestavljene iz kletvic in neprimerne besedila, saj ponekod zaničujejo nasprotno moštvo ali kraj. Druge pa so zabavne in smešne. Pri navijanju imajo navijači pri sebi bobne, raglje in podobne pripomočke, s katerimi si pomagajo.

Besedila naslednjih pesmi pripadajo navijaški skupini Viole (www.violemaribor.com):

MOJ MARIBOR

Moj Maribor je vedno bil in bo...
Moj Maribor je vedno bil prvak...
Moj Maribor evropski šampion
Za Maribor življenje dal bi vsak.
Ale ale ale ale alea
ale ale ale ale alee
ale ale ale ale alea
ale ale ale ale alee...

Ooo ooo ooo,
ooo ooo ooo...
ooo ooo ooo...
ooo ooo ooo...

IN KO SE VIOLA VSTANE

In ko se Viola vstane
in poje* vse celjane...

Vsi celjani, vsi posrani
glejte kdo so huligani...

(se ponavlja)

JA KAJ TE DRAGONS (GRINGOS)

Ja kaj te dragons (gringos)
ja, kaj te tuliš,
kot da vas je tisoč tu,
ja saj sem vido,
kak ste leteli
ko Viola prišla je.
Ale ale ale ale ale ale

O MAMA MAMA

O mama mama mama
o mama mama mama.
Ti veš, da jaz ne ljubim te več!
Jaz ljubim samo Maribor
jaz ljubim samo Maribor...

O mama! Jaz ljubim Maribor!

10 ANALIZA HIPOTEZ

Hipoteze, ki smo si jih zastavili na začetku raziskovalne naloge, smo potrdili ali ovrgli, so pa bile bistveni del našega raziskovanja. Podrobno jih bomo analizirali v nadaljevanju.

- H1: Navijači so pretepači, ki hodijo na tekme, da se sproščajo.

Ugotovili smo, da se navijači delijo v tri skupine: FANI, ULTRASI IN HULIGANI. Fani so najbolj miroljubni, ne delajo neredov in ne odgovarjajo na provociranje. Ultrasi navijajo za svoj klub, a obenem hočejo čim bolj predstaviti svojo skupino. Navijanje je pestro, saj izvajajo razne koreografije (s pomočjo papirja, kartona, balonov, zastav ...). Uporablja se tudi pirotehnika. Preteпов ne zagovarjajo, a na izzivanje odgovarjajo. Huligani so najbolj nasilni in hodijo na tekme, da povzročajo nered. Iz tega sklepamo, da se naša hipoteza ni potrdila in jo lahko ovrgemo. Ne hodijo vsi na tekme zaradi preteпов, ampak so le huligani tisti, ki se sproščajo na ta način. Ostali hodijo tja, da podpirajo svojo ekipo in za drugačno vrsto sprostitev kot huligani.

- H2: Navijači so mladi ljudje, ki so brez dela.

Tekme si hodi ogledovat zelo različna publika, kar že nakazuje, da bomo morali to hipotezo ovreči. Če pogledamo že samo fane, potem lahko vidimo, da so ti navijači stari od 30 let naprej, ki verjetno niso brez služb, medtem ko pa za huligane velja, da so ljudje, ki imajo nižjo izobrazbo in nimajo ciljev v življenju. Zanje ta hipoteza vsekakor drži, medtem ko pa ne drži za vse ostale navijače.

- H3: Navijači so športniki, saj se vsi ukvarjajo s športom.

Navijači se družijo zaradi veselje do športa, ker želijo nekomu pripadati in da nudijo podporo svoji ekipi. Zanje ni potrebno, da se ukvarjajo s športom, saj tvorijo moštvo dodatnega igralca na tribuni. Dovolj je le, da navijajo za svojo ekipo in jo spremljajo. To hipotezo moramo v celoti ovreči.

- H4: Mediji poročajo o navijaških izgredivih zaradi gledanosti ali branosti.

Kot smo že navedli, je šport zelo pomemben za družbo, saj je vanj vpletenih veliko ljudi. Zaradi množic ljudi je pomembno tudi poročanje o športu in vsem, kar je z njim povezano, saj ljudje spremljamo dogodke in s tem podpiramo medije. Večamo jim gledanost in branost. Huligani so predvsem znani po tem, da jim pretep brez publike ne pomeni ničesar, zato iščejo pozornost in jim ugaja, če so izpostavljeni v medijih in se govori o njih. Hipotezo številka 4 lahko potrdimo.

- H5: Organizatorji tekem skušajo nadzorovati navijače.

Ker se pojavlja ogromno število izgrediv na tekmah, organizatorji poskrbijo za ustrezno varovanje. Tako najamejo varnostnike in v sodelovanju s policijo pregledujejo navijače že ob samem vstopu v dvorano ali na stadion. V primeru, da ni poskrbljeno za ustrezno varovanje, je organizator tekme tisti, ki mora plačati kazen. Tudi to hipotezo lahko potrdimo.

- H6: Navijaške pesmi imajo neprimerno besedilo.

V poglavju o navijaških pesmih smo zapisali besedila nekaterih pesmi. Pri tem smo pazili, da smo izbrali pesmi z različnim besedilom. S to trditvijo se ne moremo strinjati in jo moramo ovreči, saj niso vsa besedila neprimerna. Nekatera imajo res kletvice v besedilu, druga so negativno nastrojena proti kraju ali ekipi, tretja so pa prijazna in duhovita.

11 ZAKLJUČEK

V zaključku naše raziskovalne naloge nalogo naj zapišemo, da smo se omejili na rokomet in nogomet z namenom, da ne bi zajeli preveč športov, ampak smo ju izbrali zaradi našega zanimanja zanj. Način raziskovanja se nam je zdel primeren glede na nalogo, saj smo želeli navijanja bolje spoznati. Ugotovili smo, da se navijači na tekmah sproščajo ali s kletvicami ali pa s pretepi in hrepenijo po priznavanju, pripadnosti določeni skupini in so, ne glede na negativna dejanja, sestavni del športa. Veselje jim predstavlja navijanje, skandiranje pesmi, prižiganje bakel, nekaterim tudi metanje različnih predmetov na igrišče. Njihovo navijanje je tudi odvisno od tega, kateri skupini pripadajo. Nekateri navijači so tihi, umirjeni in se držijo fair play načel, kjer spoštujejo vse udeležence v športu, medtem ko drugi kršijo zapovedi fair playa. Ti, ki jih kršijo, imajo nizek vrednotni sistem, saj ne cenijo vrednot, kot so: poštenje, fair play, odkritost, odgovornost, ampak prevladujejo tovarištvo, lojalnost in vztrajnost. Te vrednote se nanašajo na navijaško skupine in ne na druge udeležence v športu. Vsak, ki je pripravljen nekomu škoditi, ga nadlegovati in se nasilno obnašati, ne more imeti visokih vrednot. Za pripadnike skupin je značilno, da se oblačijo podobno, imajo skupne interese, se obnašajo v skladu s pravili skupine in si želijo ugajati ostalim članom. Ker se želijo potrjevati, se pretepajo. Spoznali smo, da ločimo dve vrsti navijanja: italijanski in angleški način navijanja. Prvi je bolj umirjen, medtem ko je drugi agresivnejši. To se odraža v pesmih, saj imajo Angleži več kletvic v besedilih in glasneje navijajo. Predstavili smo tudi dve navijaški skupini. Florjane, ki so navijači rokometne ekipe Celje Pivovarna Laško in spadajo v skupino fanov. Virole, ki navijajo za mariborski nogometni klub, so ultrasi. Namensko smo izbrali dve skupini navijačev, ki navijajo za ekipe različnih športnih panog.

Navijanje spada k športu in je tudi njegov sestavni del že od samih začetkov. Ker se ločimo od živali po sposobnosti razmišljanja in inteligenci, bi se morali temu primerno tudi obnašati. Vendar navijaška kultura pravi in kaže drugače. Žal je navijanje z nasiljem, ki je neizogiben del človeške kulture. Včasih gre pri tem le za prehod od verbalnih spopadov k fizičnim, pogosto, še posebej v zadnjem času, pa gre za načrtno uničevanje in ustrahovanje nasprotnikovih navijačev in lastnine drugih klubov. A gledalci (navijači) so dodatni igralec in kot taki lahko pripomorejo k zmagi svoje ekipe, da z navijanjem svojim igralcem nudijo podporo na igrišču in se izogibajo nasilju.

12 LITERATURA

1. Čoh, M., Uranjek, I. (1997). **Starogrška atletika**. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
2. Fleischman, M., Hosta, M. & Smrdu, M. (2004). **Fair play priročnik za mlade športnike**. Ljubljana: Zavod za fair play in strpnost v športu.
3. Fleischman, M., Hosta, M. & Smrdu, M. (2004). **Fair play priročnik za starše**. Ljubljana: Zavod za fair play in strpnost v športu.
4. Fleischman, M., Hosta, M. & Smrdu, M. (2004). **Fair play priročnik za trenerje, organizatorje in športne pedagoge**. Ljubljana: Zavod za fair play in strpnost v športu.
5. Plesec, M., Doupona Topič, M. (2002). **Nogomet in družba. Preporod nogometa v Sloveniji**. Ljubljana: Zavod za šport Slovenije.
6. Pridobljeno 23. 1. 2007 s svetovnega spleta: <http://sl.wikipedia.org>.
7. Pridobljeno 23. 1. 2007 s svetovnega spleta: <http://allo.kulichki.com/or/2004/huligan.jpg>.
8. Pridobljeno 17. 12. 2007 s svetovnega spleta:
http://arhiva.glasjavnosti.co.yu/arhiva2005/04/26/_slike/04_nasilje_PREDJAMILOSAVLJEV.jpg.
9. Pridobljeno 1.3. 2007 s svetovnega spleta: <http://www.florjani.com>.
10. Pridobljeno 23. 1. 2007 s svetovnega spleta:
<http://www.generazioneelle.it/public/immagini/fifa-fair-play.jpg>.
11. Pridobljeno 23. 1. 2007 s svetovnega spleta:
<http://www.planet.si/portal/site/planet/template.binary/binary/module/7ff3262bde501d729f8f1457e24027a0/image/?attachmentId=4513738>.
12. Pridobljeno 23. 1. 2007 s svetovnega spleta: <http://www.utrip.net>.
13. Pridobljeno 1.3. 2007 s svetovnega spleta: <http://www.violemeribor.com>.
14. Pridobljeno 23. 1. 2007 s svetovnega spleta: <http://24ur.com>.
15. **Slovar slovenskega knjižnega jezika**. (SSJK). (1996). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center, Inštitut za slovenski jezik.
16. Soerensen, I. B. (2002). **Fair play – enake vrednote za odrasle in mladino**. [Priloga: fair play], Šport, 50(4), 13-17.
17. Tokarski, W. (2002). **Rasizem in ksenofobija v evropskem športu – izziv za vse**. [Priloga: fair play], Šport, 50(4), 7-12.

